

Bydgoszcz, 10 czerwca 2022

Prof. dr hab. Ewa Filipiak

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

W Bydgoszczy

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Małgorzaty Pileckiej
pt.: „Propagandowy obraz świata społecznego w piosenkach dziecięcych”
napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Doroty Klus-Stańskiej
oraz promotora pomocniczego dr Grażyny Szyling**

Recenzja została sporządzona w odpowiedzi na Uchwałę Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 07 kwietnia 2022 roku.

W recenzji przedstawię ocenę: (1) **wartości i oryginalności** podjętej problematyki i sposobu jej rozstrzygnięcia, oryginalności stawianych tez, zasadności podejmowanych badań; (2) **struktury** rozprawy; (3) zawartości merytorycznej, w tym (a) **poziomu teorii**: założeń i konstruktów teoretycznych; zwrócę uwagę na wybór teorii, który implikuje wybór podejścia badawczego, definiowanie kluczowych kategorii i zbudowanie systemu relacji między nimi oraz (b) **poziomu empirii**: wybór planu i strategii badań, wybór i konstrukcję narzędzi, przemyślenie warunków organizacji badań; ocenię poprawność i zasadność zastosowania przyjętej metodologii badawczej, wyników badań i źródeł; (4) **poziomu formy opracowania**, w tym: aparatu naukowego Autorki, dokonam analizy wykazu publikacji i źródeł z jakich skorzystała budując pole teoretyczne, sposób korzystania z tych źródeł. W końcowej części przedstawię **konkluzję i wniosek formalny**.

Ocena wartości i oryginalności podjętej problematyki i sposobu jej rozstrzygnięcia

Oryginalność i wartość podjętej przez doktorantkę problematyki oceniam wysoko, zarówno w odniesieniu do wyboru (sformułowania) samego problemu badań, jak również zaproponowanego i zrealizowanego sposobu jego rozwiązania. Przedmiot (obszar) badań wydaje się pozornie prosty i „wysycony”. Doktorantka swój projekt badań ukierunkowała na

piosenkę dziecięcą. W Jej penetracjach badawczych nie chodzi jednak o metodyczne interpretacje, instrumentalne wykorzystywanie piosenek dziecięcych przez nauczycieli w organizacji zajęć ogólnorozwojowych, w kształceniu muzycznym czy w terapii. Nie chodzi doktorantce także o jakość artystyczną utworów dziecięcych w warstwie muzycznej czy słownej (choć problem ten okaże się istotny kontekstowo). Zamysł Jej projektu badań został zawarty w tytule rozprawy: *Propagandowy obraz świata społecznego w piosenkach dziecięcych*. Celem Jej badań jest rekonstrukcja obrazu świata społecznego obecnego w tych piosenkach (s.134). Pani mgr Małgorzata Pilecka przygotowując dynamiczny projekt badań założyła potencjalne pola napięć i kontrowersji, które uwidoczniają się w prezentowaniu obrazu świata społecznego w piosenkach dziecięcych (Wykres 2, s. 135), świadomie zachowując elastyczność projektowania (por. uwagi metodologiczne Silverman, 2008, s.37), dopuszczając możliwość pojawienia się nowych a znaczących danych.

Oryginalnym i nowym jest spojrzenie na tekst piosenki dziecięcej jako na tekst kultury. Doktorantka dokonała rekonstrukcji obrazu świata społecznego obecnego w piosenkach dziecięcych, szczególną uwagę poświęcając treściom mającym znamiona przekazu propagandowego.

Ocena struktury rozprawy

Struktura rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Pileckiej spełnia kryteria formalne jakie stawia się dysertacjom i projektom naukowym. Praca, licząca 383 strony, składa się z 12 rozdziałów, które tworzą spójne pole teoretyczne i empiryczne rozprawy. Cztery pierwsze rozdziały budują poziom teorii, w którym pojawiają się kluczowe dla projektu badań kategorie: (1) piosenka dziecięca jako kategoria pedagogiczna; (2) historyczne konteksty wokalne muzyki dziecięcej, w tym ujmując też filtr interpretacyjny propagandy (piosenka dziecięca jako narzędzie propagandy politycznej); (3) językowy obraz świata społecznego a wiedza społeczna dzieci (językowy obraz świata i społeczna wiedza dzieci (4) teoretyczne ujęcia propagandy (ukierunkowane na wyłonienie narzędzi terminologicznych do analizy piosenki dziecięcej). W dwóch kolejnych rozdziałach (4 i 6) doktorantka przedstawia metodologię badań i prezentuje projekt badań własnych w świetle przyjętych założeń analizy danych zastanych. Uzasadnia wybór planu badań, strategii badań, warunków prowadzenia badań. Rozdziały 7-12 to poziom empirii, przestrzeń dla dyskusji i interpretacji danych. Całość pracy wieńczy zakończenie, aneks zawierający katalogi polskich i angielskich piosenek dziecięcych, bibliografia, streszczenie. Zdecydowanie pozytywnie oceniam

adekwatność tytułów i śródtytułów do treści, kompozycję tekstu, która jest przejrzysta, przemyślana, spójna, logiczna i pokazuje kompletny projekt badawczy. Zawartość merytoryczną rozdziałów ocenię w dalszej części recenzji .

Ocena zawartości merytorycznej pracy

Ocenę zawartości merytorycznej rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Pileckiej dokonam w odniesieniu do dwóch poziomów: teorii i empirii. W pierwszym obszarze zwrócę uwagę na wybór teorii, który implikował wybór podejścia badawczego, definiowanie kluczowych kategorii i zbudowanie systemu relacji między nimi. W drugim obszarze ustosunkuję się do dylematu: czy plan i strategia badań wybrana przez doktorantkę do rozwiązania problemu zapewniły wysoką jakość i wiarygodność wyników badań.

Teorią, którą wybrała mgr Małgorzata Pilecka dla zbudowania ramy teoretycznej i wyłonienia kategorii kluczowych jest **Językowy Obraz Świata (JOS)** w ujęciu Jerzego Bartmińskiego. Przyjęta perspektywa poznawcza sytuuje Jej projekt badawczy w paradygmacie konstruktywistycznym/kognitywistycznym. Doktorantka swobodnie porusza się w tej przestrzeni dyskursu. Zna i krytycznie analizuje źródła koncepcji (filozofia niemiecka, amerykańska antropologia, etnolingwistyka). Uzupełnieniem dla budowanej ramy paradygmatycznej są tezy Sapira- Whorfa i relatywizm językowy. Doktorantka jest świadoma związku między mową a myśleniem, myślowego obrazu rzeczywistości uzależnionego od systemu językowego w którym zanurzona jest jednostka. Krytyczny przegląd źródeł pozwolił doktorantce dostrzec napięcie pomiędzy wizją świata a obrazem świata. Mgr M. Pilecka zna prowadzone w Polsce badania w obszarze pedagogiki (wczesnoszkolnej) nad JOS ukierunkowane na rekonstrukcje znaczeń jakie dzieci nadają różnym elementom rzeczywistości. Są to m.in. badania M. Wiśniewskiej-Kin. Pedagogiczna perspektywa prowadzonych badań JOS uwzględnia badania języka, w którym zanurzone są dzieci w procesie socjalizacji i wychowania (jest to język używany przez nauczycieli, rodziców, „język podręcznika” i materiałów źródłowych (tekstów literackich) z którymi obcuje dzieci). Tym samym doktorantka kieruje uwagę na znaczenia „zastane” i „narzucone” dzieciom w wyniku oddziaływań edukacyjnych i w konsekwencji wyprowadza ramę dla JOS obecnego w piosenkach dziecięcych.

Drugą istotną dla projektu badawczego mgr M. Pileckiej kategorią jest wiedza społeczna. Zdecydowanie pozytywnie oceniam krytyczną analizę źródeł, na podstawie których doktorantka buduje rozumienie tej kategorii. Bardzo dobrze oceniam krytyczny

przeгляд badań nad społeczną wiedzą dzieci dokonany w czterech perspektywach i prezentowane wybrane badania: (1) nad dziecięcymi koncepcjami świata społecznego (m.in. badania H. Borowiec, K. Gąsiorek, M. Szczepskiej – Pustkowskiej, B. Smolińskiej -Theiss, J. Uszyńskiej - Jarmouc, A. Jurgiel-Aleksander, M. Ferriera, M. Wiśniewskiej-Kin, M. Sławińskiej, A. Bzymek) oraz (2) treściami o charakterze społecznym zawartymi w ofercie kulturalnej dla dzieci (E. Zalewska, D. Klus-Stańska, A. Wasilewska, I. Chmura-Rutkowska, A. Nowak-Łojewska, M. Bieńko, E. Zamojska, M. Cackowska). Analiza źródeł pozwoliła Jej na postawienie tezy, iż obraz świata społecznego obecny w tekstach adresowanych dla dzieci jest w sprzeczności z wiedzą osobistą dzieci w tym zakresie. Obraz ten jest jednowymiarowy, powiela negatywne stereotypy i w konsekwencji infantylizuje dziecko. To kolejny filtr, który doktorantka przyjęła dla interpretacji obrazu zastanego w piosenkach dziecięcych (s.93).

W tytule dysertacji pojawia się kategoria „propaganda” (propagandowy obraz świata społecznego w piosenkach dziecięcych). Tym samym świadomie i konsekwentnie definiując istotne dla projektu pojęcia i budując system relacji między nimi mgr Pilecka poświęca kolejny rozdział właśnie tej kategorii. Jest to nowatorskie ujęcie problemu. Doktorantka nie ogranicza rozumienia propagandy wskazując wyłącznie jej aspekt polityczny ale pokazuje niebezpieczny zakres obecności propagandy w obszarze edukacji. Teksty propagandowe mają charakter instrumentalny i na jego wpływ są narażone dzieci obcując z nimi. Zarówno treść jak i forma piosenek dziecięcych jest/może być wyrazem pewnej polityki społecznej i edukacyjnej. Reasumując ten aspekt oceny dysertacji wysoko oceniam pole teoretyczne, które zbudowała doktorantka. Prowadzone syntezy zaprezentowała według czytelnej linii narracji.

Pokazała tym samym kompetencje naukowe, nie tylko poprawnie definiuje pojęcia ale buduje system relacji między nimi, wyprowadza tezy, które uzasadniają powiązanie pomiędzy nimi. W ten sposób przygotowała dobrą podstawę teoretyczną dla zaprojektowania, przeprowadzenia i dokonania analizy i interpretacji badań.

Cześć empiryczna (metodologiczna i analityczna) dysertacji jest bezsprzecznie dowodem na osiągnięcie przez doktorantkę dojrzałości w tym zakresie. Poziom kompetencji metodologicznych uzasadnień dotyczących wyboru planu i strategii badań, zasad struktura i jakość „narracji metodologicznej” decyzje podjęte w projekcie badań własnych w świetle przyjętych założeń analizy danych zastanych - wszystko to zasługuje na bardzo pozytywną ocenę.

Przedmiotem badań doktorantka uczyniła obraz świata społecznego zawartego we współczesnych piosenkach dziecięcych. Strukturę tak sformułowanego przedmiotu badań tworzą cztery kategorie analityczne: obraz ludzi, obraz relacji, obraz zachowań i wzorów interakcji oraz obraz wartości. Struktura ta została uzupełniona o 5 kategorię, jaką jest obraz miejsc (s.150). Celem natomiast przeprowadzonych badań była rekonstrukcja obrazu świata społecznego zawartego w piosenkach dziecięcych. Doktorantka swój projekt badań sytuuje w paradygmacie interpretatywnym, przyjmując konsekwentnie strategię jakościową badań. W swoim projekcie sformułowała problem: *jaki obraz świata społecznego zawierają piosenki dziecięce?*, w obrębie którego wyróżniła trzy zasadnicze podproblemy: (1) „Co/Kto wchodzi w skład obrazu świata społecznego zawartego w piosenkach dziecięcych?; (2) W jaki sposób obraz świata społecznego prezentowany jest w piosenkach dziecięcych?; (3) Dla CZEGO właśnie taki obraz świata społecznego zawierają piosenki dziecięce? (s.138)

Dla potrzeb rozwiązania problemu badawczego (postawionych pytań badawczych) wybrała metodę analizy dyskursu, jakościowej analizy tekstów. Narzędziem badawczym w projekcie (częściowo ustrukturyzowanym) był otwarty zbiór pytań szczegółowych, które zostały uporządkowane odpowiednio do sformułowanych problemów badawczych. (zbiór przykładowych pytań szczegółowych stanowiących narzędzie badawcze zawiera tabela 1. Próbę badawczą stanowiły teksty i nagrania piosenek dziecięcych (w tym 136 polskich i 31 angielskich). Dobór próby był celowy i ukierunkowany 2 kryteriami: tematyka oraz perspektywa czasowa.

Zarówno przemyślany plan jak i strategia badań wybrana przez doktorantkę do rozwiązania problemu zapewniły wysoką jakość i wiarygodność wyników badań.

W rozdziałach VII-XII mgr M. Pilecka przedstawia analizę zgromadzonych w latach 2017-2021 danych zastanych. W tych rozdziałach ujawnia się umiejętność doktorantki procesualnej realizacji projektu badań własnych: od zdolności do opracowania koncepcji, planowania i przeprowadzenia badania do zaprezentowania zdolności do samodzielnej pracy badawczej; zaprezentowania umiejętności analizy, dyskusji i interpretacji wyników, zaprezentowania wniosków. W tych rozdziałach jest widoczna *naukowość, czyli poznanie obiektywnej prawdy poprzez rzetelne dowodzenie na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego, który został poddany metodycznej analizie.*

Doktorantka posiada potencjał w zakresie prowadzenia samodzielnych badań w obszarze nauk społecznych.

Ocena poziomu formy opracowania

Wysoko oceniam formę opracowania, w tym przede wszystkim aparat naukowy doktorantki. Mgr M. Pilecka opanowała akademicką konwencję i naukowy styl pisarski. Wykazała się umiejętnością krytycznej analizy źródeł, *głębką i aktualną wiedzą w zakresie problemu badawczego, znajomością poglądów i tez dotyczących JOS udowodnioną w oryginalnych, a nie przyczynkarskich pozycjach literatury*. Literatura jest bogata i adekwatna do problemu badawczego, potwierdzająca zrozumienie dziedziny badań.

W dysertacji zwraca uwagę wyodrębnienie podsumowań, w których doktorantka dokonuje syntezy i uporządkowania prowadzonych narracji i dyskusji, formułuje tezy, które wykorzystuje w części empirycznej.

Zakończenie jest prezentacją osiągnięcia naukowego przeprowadzonego projektu badań. Doktorantka wyróżniła dwie perspektywy w portretowaniu świata społecznego obecnego w piosenkach dziecięcych. W tabeli 12 porównała zamkniętą i otwartą wizję świata społecznego według przyjętych kryteriów. To interesujące i inspirujące zestawienie. Przede wszystkim zakończenie dowodzi warsztatu naukowego, zakończenie nie jest po prostu zaprezentowaniem o czym była praca ale prezentacją osiągnięcia badawczego.

Uwagi końcowe

Zanim przedstawię konkluzję i wniosek formalny recenzji, chciałabym podkreślić znaczenie zrealizowanego projektu badań dla zmiany edukacyjnej, zmiany myślenia nauczycieli o tekstach kultury, jakie oferują dzieciom (którymi są też piosenki), edukacji estetycznej i „zaprosić” doktorantkę do dyskusji. Nie mam istotnych uwag krytycznych, projekt jest interesujący, przemyślany zarówno na poziomie teorii, jak i empirii, o czym napisałam powyżej. Chciałabym jednak poznać stanowisko doktorantki w związku z określonymi problemami. Mgr M. Pilecka jest badaczką określonego problemu. Dla potrzeb jego rozwiązania przyjęła określoną strategię. Uzyskała pewną wiedzę w związku z przeprowadzonym projektem. Jakie widzi dalsze/inne możliwości badania tego problemu.

Projekt „**Propagandowy obraz świata społecznego w piosenkach dziecięcych**” osadzony jest w szerszej perspektywie. Dotyczy marginalizowanej na etapie kształcenia wczesnoszkolnego (i na dalszych etapach także) edukacji estetycznej. Jakie ogólne rekomendacje i „tropy zmiany” na podstawie zrealizowanych badań wskazałaby doktorantka dla realizacji „rozwojowej edukacji estetycznej”.

Konkluzja i wniosek formalny

Przedłożona do recenzji praca doktorska mgr Małgorzaty Pileckiej spełnia wszystkie kryteria stawiane dysertacjom. Zawiera twórcze i *oryginalne rozwiązanie, prowadząca do nowych walorów poznawczych problemu badawczego, tym samym wzbogaca dorobek pedagogiki (pedagogiki wczesnoszkolnej)*. Autorka opanowała naukowy warsztat badawczy akademicką konwencję na poziomie oczekiwanym od kandydata do stopnia naukowego doktora.

Tym samym stwierdzam, że rozprawa Pani mgr Małgorzaty Pileckiej pt. „Propagandowy obraz świata społecznego w piosenkach dziecięcych” spełnia wymagania sformułowane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'M. Pilecka'.